

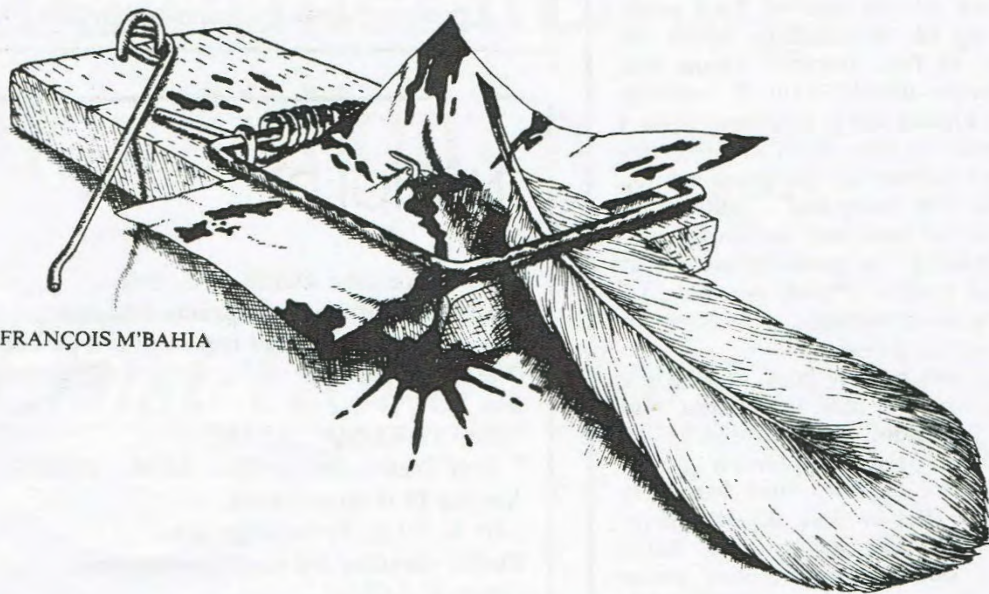

SPRÅKLIG SAMLING

Nr. 4 – 1984

25. årg.

Kr. 15,00

FRANÇOIS M'BAHIA

I dette nummeret:

DIDRIK ARUP SEIP –

**100 år og framleis
aktuell?**

*Blir det laga
nye ord i
norsk?*

Debatt

«Med lempe og forstand»?

Det har stort sett vært stille om språket i NRK etter at de nye språkreglene blei vedtatt for tre år sia. Men konfliktstoffet er ikke blitt borte; det ser vi av ei erfaring Halvor Kleppen gjorde i høst, og som vi vanlige avislesere også fikk del i. Som påtenkt programleder for P1s Natradio fikk Kleppen beskjed av «ledelsen» om at han kunne snakke dialekt fra klokka fem over tolv til halv to, men måtte holde seg til «normbunde» språk fra halv to til fire. Deretter kunne han igjen bruke dialekt fram til sendinga slutter klokka seks. Grunnen er at i den første og siste delen av programmet er «nattverten» programleder og snakker fritt, mens han i midtsekvensen bare er annonsør for ferdig innspilte innslag. Og språkreglene sier at det skal brukes offisielt normalmål i «programannonsering». Kleppen trakk seg fra jobben.

Da de nye reglene kom, sa LSS seg rimelig fornøyd med de punkta som gjaldt forholdet mellom dialekt og normalmål. Men vi oppfordra også til å praktisere reglene «med lempe og forstand». Det er ikke skjedd i dette tilfellet, og ikke en gang de beste regler i verden kunne hindre denne typen episoder. Her bør «NRKs ledelse», hvem det nå måtte være i dette tilfellet, ta kraftig sjølkritikk.

Samtidig annonserer Finn-Erik Vinje i et stort oppslått intervju i Arbeiderbladet (6. oktober) at han skal lede en «språkkampanje» for Østlandssendinga med «vide fullmakter» for å komme «slurvet» til livs. Han sier en del fornuftige ting om «sludre-radioen» og bruken av musikk som pausefyll, og understreker at et tydelig og klart språk ligger han på hjertet. Så langt kan vi ønske han lykke til, men forutsetninga er at strevet for et «korrekt» språk ikke utarter til ei klappjakt på dialektinnslag – ut fra ei slik stivbeint tolking av reglene som den Kleppen har vært utsatt for.

LSV

Språklig Samling

Redaksjon: Øyvind Haaland (ansv. red.),
Lars S. Vikør (red.sekr.),
Knut S. Vikør, Ivar Utne

Bladpenger: Kr. 45,-

Utgitt av:
LANDSLAGET FOR SPRÅKLIG SAMLING
Medlemspenger: Kr. 65,- pr. år; for skoleelever,
studenter og pensjonister: Kr. 40,-

Leder: Lars S. Vikør,
Øvre Smestadvei 51,
0378 Oslo 3

Lagets og bladets adresse:
Postboks 636 Sentrum, 0106 Oslo 1
Postgiro 5 16 37 87

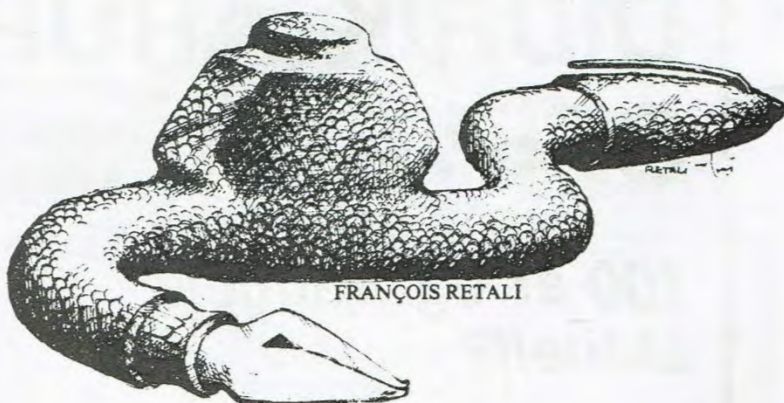
Utgitt med støtte fra Norsk kulturfond

INNHOOLD

Ernst Håkon Jahr: Didrik Arup Seip – språknormeraren og språkpolitikaren	3
Dag Gundersen: Blir det laget nye ord på norsk? ...	8
Nye bøker 1984	11

DEBATT-KOMMENTAR

Rolf Theil Endresen: DE – DEM – DERES.	
Forslag til ei oppmjuking	12
Lars S. Vikør: Forskjellige ord»	13
Positiv tilråding frå norskkommissjonen	14
Gaver til LSS	14
Tomas Refsdal: Språklige sidespor (1)	15

DIDRIK ARUP SEIP

Språknormeraren og språkpolitikaren

Av Ernst Håkon Jahr

Det er vanleg å meine at professor Didrik Arup Seip har hatt mykje å seia for utviklinga av dei skriftlege målformene våre i dette hundreåret. Han hadde på sett og vis ein finger med i det språkpolitiske spelet og i den konkrete normeringsdebatten i over 50 år. Han var professor i nordisk språkvitskap i 38 år og var svært produktiv som forskar, utgjevar, talar og skribent.

Didrik Arup Seip blei fødd i Hobøl i Østfold i 1884, og ville altså ha vori 100 år i år. Faren var sokneprest, og da Seip var eit halvt år gammal, flytte heile familien til Åseral i Vest-Agder. Seinare, da Seip var 13 år, flytte dei vidare til Kopervik. I 1899 tok Seip til på Stavanger offentlege skole, og tok examen artium der i 1902. Han studerte filologi ved universitetet i Kristiania frå 1904, og tok embetseksamen i 1911. Hovudfaget hans var norsk med gammalnorsk. I 1912 drog han på ei stipendreise til København, seinare var han ei stuttare tid i Berlin og i Sverige med. I 1916 tok han doktorgraden på ei undersøking av lånord frå lågtysk, og blei same år utnemnd til professor i riksmål ved universitetet i Kristiania. Seip var da 32 år gammal. Ikkje lenge etter blei professoratet døyppt om til professorat i nordisk språkvit-

skap, og han sat i det til han gjekk av i 1954, da han fylte 70 år. I 5 år var han dekanus ved det historisk-filosofiske fakultetet, og han var rektor ved universitetet i Oslo frå 1937 til 1945. Seip blei arrestert av tyskarane i 1941, sat ei tid på Grini og i Sachsenhausen, og levde frå 1942 til krigen enda under «oppsyn» i Tyskland. Seip døydde i 1963, 79 år gammal.

Seip var medlem av to språkpolitiske organisasjonar i si tid. Den eine var Studentmållaget, i studietida. Han var til og med formann eitt semester og gav ut eit par pamflettar med agitasjon for landsmålet. Den andre organisasjonen var samnorskrørsla Østlandsk reisning, der Seip var med i leiinga frå han blei professor i 1916 og om lag ti år framover. Men etter at Østlandsk reisning sovna inn mot slutten av 20-åra, var ikkje Seip

aktivt med i nokon språkpolitisk organisasjon. Likevel er det ikkje rett å seia at den språkpolitiske verksemda hans enda med Østlandsk reisning. Seinare blei han ofte tatt til inntekt for riksmålsrørsla, men au Landslaget for språklig samling (LSS), skipa så seint som i 1959, såg på Seip som sin mann. Det er vel elles ei vanleg oppfatning at Seip frå å vera målmann og språkpolitisk radikal samnorskmann i ungdommen, etter kvart blei meir og meir konservativ. Målmannen blei samnorskmann, og enda nærmast som riksmålsmann.

I ei vurdering av Seip som språknormerar og språkpolitikar er det heilt nødvendig å komma inn på den vitskaplege innsatsen hans på det språkhistoriske området. Her kom Seip til å føre vidare det arbeidet landsmålsprofessoren Marius Hægstad hadde byrja, med sine studiar i gammalnorske dialektar. Det var utforskinga av det gamle austnorske målvaldet som blei hovudfeltet Seip kom til å arbeide med. Hovudoppgåva Seip sette seg, var å røkje etter om søraustnorske former og språktrekk, som mange hevda var komne inn frå dansk eller svensk, likevel hadde vaksi fram og utvikla seg på nasjonal grunn og såleis var å sjå på som like nasjonale som t.d. dei formene Aasen-normalen bygde på. I den språkhistoriske forskinga fann Seip stønad for synsmåta sine i språknormeringsspørsmåla. Språkhistoria var med og danna grunnlag for argumentasjonen hans, og i dette arbeidet meinte Seip å leggja grunnlaget for ei meir objektiv vurdering av moderne språkforhold og konkrete normeringsspørsmål.

«En sannhetens og vitenskapens vogter»

I Didrik Arup Seips tilfelle er det vanskeleg, for ikkje å seia umogleg, å skilja språknormeraren frå språkpolitikaren. Men sjølv oppfatta han «språkpolitikk» berre som den verksemda språkstridslaga Noregs Mållag og Riksmålsforbundet dreiv med. Han kalla ofte desse organisasjonane for språkpartia, og meinte at dersom ein stelte seg mellom desse to, så dreiv ein ikkje politikk. For Seip var språkpolitikk striden mellom nynorsk og riksmål/bokmål om bruksområde og bruksfrekvens i samfunnet. Språknormering var ikkje språkpolitikk for han. Han kunne nok av og til bruke ord som «strid» og «språkstrid» i samband med dei normeringsspørsmåla han drøfta. Men han understreka ofte at han var objektiv i normeringsspørsmål og nøytral i språkpolitisk samanheng. I førsteførelinga si i 1916 sa han at som riksmålsprofessor skulle han vera «en sandhetens og vitenskapens vogter i maalstriden». Han ville ikkje vera «klavebundet» til noko parti i den politiske språkkampen.

Enda om Seip heilt frå 1916 såg seg som språkpolitisk nøytral, og sjølv sagt gjorde det ut frå oppfatninga i den tida at kampen aleine stod mellom riksmål og landsmål, så er vi med vårt syn i dag på kva språkpolitikk er, nøydde til å sjå på Seips normeringsverksemd som i høgste grad språkpolitisk verksemd også. Å vurdere språknormeraren Seip og språkpolitikaren Seip blir dermed i mykje to sider av same sak.

Kva det for Seip ville seia å vera nøytral og objektiv i språkspørsmålet, kan vi lesa ut av ein nekrolog han skreiv i Maal og Minne i 1929 over Marius Hægstad, Amund B. Larsen og Hjalmar Falk. Her ser vi at dersom

Didrik Arup Seip (1884–1963)
(Foto: NTB)

ein legg språkhistorisk forskning til grunn for ei nasjonal linje i språksaka og arbeider for eitt norsk skriftspråk, så oppfyller ein kravet til objektivitet. Det er tydeleg at Seip såg på arbeidet for eit samnorsk skriftspråk som språkpolitisk nøytralt. Han hadde jo – trass i orda i førsteførelinga si om ikkje å vera «klavebundet» av noko språkpolitisk parti – ikkje hatt nokon vanskar med å slutte seg aktivt til samnorskrørsla Østlandsk reisning rett etterpå. Men først og fremst la Seip vekt på det han såg som språkhistoriske «fakta». Det var vurderingane av dei som kunne gi grunnlag for ei «vitskapleg» holdning i språkstriden. Den mest «objektive» holdning var å bygge på språkhistoria i sitt eige språksyn. Når Seip sjølv skifta syn i eit normeringsspørsmål, grunn gav han det med ny språkhistorisk innsikt og kunnskap. Han skreiv t.d. dette i ein kronikk i Aftenposten i 1931 (15.4.):

«Jeg har personlig gang på gang måttet revidere min opfatning efter hvert som jeg har studert sproget i våre gamle diplomer og lovhåndskrifter, eller der ved dialektundersøkelser er kastet nytt lys over moderne sprogforhold. I det hele er vår sproghistorie til å få forstand av (...)

Tre periodar

Når ein drøftar Seips språkplanlegging, kan det vera tenleg å rekne med tre ulike periodar: Den første perioden dekkjer tida rundt 1917-reforma, da Seip var aktivt med i Østlandsk reisning; den andre gjeld 1930-åra med 1938-reforma som sluttstrek, og den siste 1950-åra med opprettinga av Norsk språknemnd og arbeidet med ny læreboknormal, som Seip sjølv ikkje tok direkte del i. Dersom vi ser på desse periodane som heilskapar, og i kronologisk rekkefølge, vil vi kunne studere endringar

og utvikling hjå Seip frå periode til periode, og dessutan sjå på kva for punkt endringane skjer.

Skilnadene er størst frå den første perioden til den andre, altså frå tida rundt 1917-reforma til 1930-åra. I 1930-åra blir språksynet hans så godt som fastlagt, men det skjer likevel ei viss endring i Seips samla argumentasjon frå 1930- til 1950-åra. Derfor kan det vera grunn til å rekne dette som to skilde periodar. Tida som målmann var derimot for berre ein episode å rekne, og ser seinare ikkje ut til å ha spela noka rolle for Seips holdning og syn. Men negativt fekk denne tida likevel sitt å seia for han, fordi han av mange målmenn blei sedd på som ein fråfallen, ein dei ofte vurderte med djup skepsis. Seip var ikkje med i nokon av reformkomiteane i 30-åra, og det kom nok av at ei oppnemning av Seip ville ha blitt oppfatta som ein stor provokasjon av målørsla. Gustav Indrebø, Seips kollega og viktigaste motstandar blant målfolka, kalte Seip for den «hardaste motmannen mot nynorsk». Men for Seips holdningar og syn på språknormering og språkpolitikk ser altså tida som målmann ikkje eigentleg ut til å ha vore særleg viktig. Det er eit brot mellom den perioden i Seips verksemd og den perioden vi her skal rekne for den første: **Østlandsk reisingstida** eller tida kring 1917-reforma.

I denne perioden kom Seip med i det offentlege ordskiftet om skriftnormalane. Han blei oppnemnd i Falk-komiteen i 1916, og tok tidleg eit standpunkt som han stod ved heile den tida Østlandsk reising dreiv verksemda si. Ved sida av Seip var sokneprest Eivind Berggrav og professor Halvdan Koht dei fremste førarane i Østlandsk reising. Seip såg på Østlandsk reising først og fremst som ei nasjonal rørsle, og austlandsmåla som den faktoren som kunne sameine landsmål og riksmål. Det som var viktig, skreiv Seip, var å kjempe «en strid for talemål mot skriftmål». I riksmål gjekk hovudmotsetninga mellom nasjonal og unasjonal – mellom norsk og dansk –, i landsmål mellom landsdelsmål og riksspråk.

Seip var lite opptatt av spørsmål som hadde å gjera med språk og identitet, i motsetnad til Eivind Berggrav, som la avgjerande vekt på nettopp det aspektet, eller av språk og sosial klasse, som Halvdan Koht. Seip la i staden hovudvekta på spørsmålet om nasjonalitet og utbreiing. Det var austlandske målføre som historisk hadde verka til å fornorske riksmålet, derfor meinte Seip at desse målføra måtte danne grunnlag for utviding av landsmålsnormalen med. På den måten kunne ein føre dei to skriftmåla saman.

Men nokon klar folkemålsstrevar var Seip ikkje. Hans eigen bruk av folkemålsformer er t.d. stort sett avgrensa til artiklar i «Østgullet», bladet til Østlandsk reising. For Seip, i motsetnad til for Berggrav og Koht, var arbeidet med skriftspråket det viktigaste. Han såg kløyvinga av det norske målet i to skriftspråk som ein stor fare for det nasjonale samhaldet. Samlingstanken var overordna, det galdt å komma snøgt fram til eit samnorsk skriftspråk som alle nordmenn kunne samlast om og kalle sitt eige. For Seip blei det derfor om å gjera å vise at måla på Austlandet ikkje var «unorske» eller «halvdanske», men at dialektane søraust i landet au var naturleg utvikla frå det gamle målet. Når Seip talte om at folkemålet på Austlandet måtte få større rom i skriftmåla, var hovudgrunnen den at han såg for seg løysinga av språkstriden i Noreg ved ein slik framgangsmåte.

1930-åra er ein noko vanskelegare periode når det gjeld å plassere Seip i det språkpolitiske biletet. Men dersom vi ser nærmare på den kritikken han kom med mot reformframlegga i 30-åra, og på hans egne framlegg, er det likevel mogleg å få auga på ganske klare linjer. At Seip hadde blitt meir konservativ i normeringssynet no enn han var i Østlandsk reisingstida, er klart. Den gongen gjekk samlingstanken ut på eitt språk på ein nokså brei austnorsk grunn. Han trekte eit skilje mellom «danna» riksmålstale og meir dialektprega tale, som han meinte stadig seig inn i riksmål. Denne prosessen ville han setja fart på i den første perioden – for snøgt å nå det nasjonale målet: eit språk i Noreg, høveleg for alle nordmenn. Dette nasjonale momentet dukka i 30-åra mest fram som forsvaret for riksmålsformer, sidan den språkhistoriske forkinga hans i mellomtida hadde klarlagt det nasjonale opphavet deira. Seips språkhistoriske syn blir såleis grunnleggjande for å skjønna synet hans på norsk språknormering og for å forstå endringa frå å støtte eit meir utprega «fleirtalsspråk» til eit syn som enno legg vekt på utbreiing, men som no au drar inn for fullt argument som går på stil og tradisjon. Skriftradisjonen i riksmål og stilistiske omsyn blei no brukte som argument for å gå varsamt fram. Seip tok ikkje avstand frå å samle skriftmåla på folkemålsgrunn, men han hadde fått så mykje betre tid etter kvart. Han såg ikkje lenger samnorsken rett om hjørnet, slik han vel gjorde kring 1917.

I 1950-åra tok Seip eit steg vidare. No gjekk han opent ut mot normering på folkemålsgrunn. Likevel representerer denne perioden berre ei logisk vidareføring av det språksynet han hevda i 30-åra. I 1950-åra gjekk Seips arbeid ut på å styrke tradisjonen i riksmål og å demme opp mot folkemålsformer. Jamvel om han ville ha stor nyanserikdom i bokmål, var det forsvaret for tradisjonen som prega argumentasjonen hans i denne perioden. At Seips samlingsarbeid no kom i bakgrunnen, var ei naturleg følge av dette. Han meinte no at dei historiske førstesetnadene for to skriftmål langt på veg var borte, at Oslo-målet – og da meinte han oftast talt riksmål – ekspanderte, og at busetnadsmønstret var endra slik at grunnlaget for dialektane, og dermed for nynorsken, heldt på å kverve. Likevel sa han at han ville arbeide for eitt samla skriftmål.

Konflikten i Seips syn kom tydeleg fram ved opprettinga av Norsk språknemnd. Seip ville enno arbeide for eitt skriftspråk, men samstundes skulle ein ta vare på tradisjon, nyanserikdom og språkleg grunnhått. Når vi ser Seips syn på talemål og skriftmål saman, er det klart at nynorsken måtte komma i bakgrunnen. Medan Seip opent argumenterte for å styrke tradisjon og valfridom i bokmål, blei tradisjonen i nynorsk nærmast sedd på som ein død tradisjon. Grunnen til det, hevda Seip, var at hovudtyngda av norsk talemål stadig fjerna seg frå den nynorske skriftradisjonen og utvikla seg mot talt riksmål. Og nettopp her er vi ved eit kjernepunkt i Seips syn i denne perioden. Bokmålet skulle vidast ut og gjerast rommeleg med valfrie sideformer frå utbreidd folkemål. Bokmål skulle såleis famne om både det talemålet som stod bokmålsskrifta nær, og, i tillegg, det talemålet nynorsken bygde på. Det er nokså klart at Seip tenkte seg ei løysing der nynorsken gjekk opp i bokmålet.

Seips normeringsprinsipp

Det endelege målet for Seips arbeid i normerings-spørsmål og språkpolitikk var å føre dei to skriftmålsformene våre saman i ei nasjonal og felles skriftform. Først og fremst måtte denne skriftforma vera *norsk*. Det primære normeringsprinsippet hos Seip kan vi derfor kalle det **nasjonale** prinsippet. Dette prinsippet stilte krav om norske former, i riksmål måtte dei trekka som blei sedde på som fremmede, skiftast ut med norske ord og former. I den første perioden var det nokså mykje i riksmål som måtte endrast etter det Seip meinte da. Men etter kvart kom han til at stadig meir av det som før var blitt vurdert og sett på som unasjonalt, eigentleg likevel hadde norsk opphav. Det var språkhistorieforskinga hans som fekk han til å endre syn. Og for Seip var i grunnen hovudproblemet i språksaka i Noreg i ferd med å bli løyst i og med dette. Dersom riksmålet var nasjonalt ut frå historisk-språklege kriterium, fall eigentleg heile grunnlaget for språkstriden vekk, slik Seip såg det.

Det nasjonale prinsippet var overordna og primært for Seip. Men det blei altså etter kvart mindre og mindre aktuelt å stille konkrete endringskrav til riksmål ut frå dette prinsippet. I staden blei eit anna prinsipp viktigare for han å bruke, nemleg prinsippet om **valfridom**, prinsippet med valfrie former. I Østlandske reisingstida ville Seip ha valfridom for utbreidde folkemålsformer for å få broti ned den tradisjonelle skriftnorma både i landsmål og i riksmål. Men i 1930-åra blei grunngevinga ei anna for å halde på dette prinsippet. Seip kom nemleg i ei viss klemme i denne perioden, fordi ei sosialpolitisk og demokratisk grunngeving for å normere i folkemålslei no blei sterkare enn den nasjonale, som hadde dominert tidlegare. For Seip betydde ei sosial grunngeving lite. Han har aldri, så langt eg kan sjå, brukt sosiale argument i språkdebatten. Dei formene i riksmål som *no* stod under åtak, var ikkje folkemålsformer, men tradisjonelle riksmålsformer, og Seip forsvarte dei ut frå prinsippet om nødvendig valfridom for å ta vare på ulike stilvariantar. Prinsippet om valfridom blei altså brukt ulikt i dei to første periodane når det galdt riksmålet.

Men overfor landsmål/nynorsk skjedde det ikkje noka endring frå å bruke prinsippet for utbreidde folkemålsformer i den første perioden, til å bruke det for å bevare tradisjonelle former i den andre perioden. I 30-åra var grunngevinga for å ha stor valfridom i nynorsknormalen den same som i perioden føre. For å komma vidare på samlingsvegen var det nødvendig, meinte Seip, å halde fram med så mykje som mogleg av valfrie austlandsformer i nynorsken. Han meinte at nynorsken burde gå foran i samlingsarbeidet og vise veg. Dersom dei nye, austnorske, utradisjonelle formene blei arbeidde inn i nynorsk, ville det seinare bli lettare å introdusere dei i bokmål, hevda han.

Når det galdt nynorsk, kunne språknasjonale argument vanskeleg bli brukte til fordel for den eine forma framfor den andre. Nynorsken var norsk og nasjonal tvers igjennom, og hadde vori det frå første dag. I staden brukte Seip her det vi kan kalle eit **fleirtalsprinsipp** i argumentasjonen. I valet mellom fleire norske folkemålsformer ville Seip bruke statistikk over brukarane for å avgjera. Seip meinte tydelegvis at dette var eit

objektivt og nærmast udiskutabelt kriterium når ein måtte gjera vanskelege val. Med dette kriteriet slo naturlegvis ut til fordel for det sentrale Austlandet nesten heile tida. Av dei prinsippa Seip følgde i normeringsarbeidet, er det fleirtalsprinsippet som både i samtida og seinare særleg er blitt tilskrivi han.

Å bruke statistikk som utvalskriterium fører ikkje sjeldan til eit nokså dramatisk brot med eit prinsipp om indre konsekvens, som t.d. Aasen la så stor vekt på. Seips fleirtalsprinsipp fører ofte til ei oppramsing av enkeltformer, d.v.s. det fører til mange unntak i etablerte klassar og kategoriar i grammatikken. Men Seip streka ofte under at han ikkje såg på konsekvens som eit viktig prinsipp. Ikkje noko skriftspråk er konsekvent, sa han, «konsekvenskravet er pedantisk og farlig».

Om han ikkje såg konsekvens som ein dyd, slik Aasen gjorde, så ville han likevel ha skriftspråket så form-enkelt og lett å lære som råd. Og her er vi ved eit nytt viktig prinsipp hos Seip, vi kunne kalle det for det **historisk-lingvistiske** prinsippet. Seip såg det slik at språkutviklinga nødvendigvis førte til form-enklare språktilstandar. På grunnlag av eit slikt syn meinte han at målføra på Sør-austlandet var dei lingvistisk sett mest moderne i landet. Dei hadde utvikla seg til ein tilstand som dei andre, meir arkaiske og gammalvorne dialektane ein gong i framtida også ville nå fram til.

Dette prinsippet blei stadig viktigare i Seips argumentasjon. Han brukte det alt i den første perioden, men blei da stilt til veggs med spørsmålet om kvifor han gjekk inn for hokjønn og diftongar i riksmål, når felleskjønn og monoftongar vel måtte sjåast på som lingvistisk sett meir «moderne». I 1930- og 50-åra kom Seip sjølv til det same resultatet, og dermed forsvarte han ganske riktig både bruk av felleskjønn og monoftongar. Ut frå same prinsippet avviste han desutan andre infinitivendingar enn e-infinitiv, for båe skriftmåla, trass i at kløyvd infinitiv vel hadde folkefleirtalet bak seg. Men ei så komplisert og vanskeleg form kunne Seip, på tvers av fleirtalsprinsippet, ikkje gå inn for, og han brukte mykje energi i 30-åra på å motarbeide kløyvd infinitiv som skriftmålsform.

Skal vi vurdere Seips historisk-lingvistiske prinsipp som normeringskriterium, må vi først slå fast at det nok ikkje er noka tvingande nødvendig språkhistorisk utvikling frå det formrikare til det meir form-enkle, slik Seip trudde. Vi har etter kvart nok av dokumenterte døme på den motsette utviklinga til å avvise ein slik hypotese. Likevel er det slik at dersom ein først *må* lære seg eit system som vik av frå det talemålssystemet ein har, så er det pedagogisk sett lettare å lære eit enkelt enn eit meir komplisert system. Og her har da det enklare riksmålsystemet ein fordel framfor systemet i nynorsk. Men medan Seip i 30- og 50-åra ville halde på og bevare det enklare riksmålsystemet, ville han samstundes komplisere nynorsknormalen enda meir ved å føre inn i grammatikken ei mengd usystematiske unntak frå relativt enkle og veldefinerte klassar. Ved å introdusere språkhistorisk sett meir moderne former i nynorsk, og «moderne» da i Seips tyding, ville nynorskgrammatikken ikkje bli generelt enklare, men tvert om meir komplisert på mange punkt.

Ei konsekvent holdning

Det er etter dette ikkje særleg vanskeleg å sjå ei ganske konsekvent holdning i utviklinga av Seips syn på språkspørsmålet og språknormeringa. Heile tida ønskte han eitt norsk skriftmål med nasjonalt utvikla ord og former, høveleg for alle nordmenn. Det mest høvelege var au det lingvistisk sett enklaste – eller mest moderne, som Seip sa –, og når konsentrasjonen av folk på det sentrale Austlandet berre blei sterkare og sterkare, måtte fleirtalsprinsippet og det historisk-lingvistiske prinsippet komma til å forsterke kvarandre i å framheve Oslo og Oslo-regionen språkleg.

I alle periodane argumenterte han for eitt samnorsk skriftspråk. Men medan han i den første perioden hadde tru på at det skulle vera mogleg å utvikle samnorsken relativt snøgt, blei han seinare meir tålmodig. Grunnen til at tempoet måtte setjast ned, var at Seip meinte å ha klarlagt at riksmålet ikkje var så unasjonalt likevel. Dermed var det ikkje lenger nokon grunn til å gjera djuptgripande og strukturendrande inngrep i riksmålsgrammatikken. Når riksmålet i det store og heile hadde like gode nasjonale anar som landsmålet, så meinte Seip at det au eigentleg hadde større rett, fordi det hadde vori lengst i bruk og i tillegg fordi det lingvistisk sett var mest moderne.

For å komma vidare mot eitt skriftspråk var det derfor nynorsken som no først og fremst måtte forandrast. Nynorsken måtte over på søraustnorsk språkgrunn for til slutt å gå heilt opp i ein vid bokmålsnormal. Når riksmål/bokmål var ferdig fornorska og nasjonalisert, kunne nynorsken gå opp i bokmålet, og vi hadde eitt nasjonalt skriftspråk, eitt standardspråk med dei rette historiske linjene bakover i saga, og med språkleg tyngdepunkt og grunnlag i eit standardtalemål i hovudstaden, fornorska og modifisert av søraustnorske dialektar. Språkforholda i Noreg ville da vera «normale», d.v.s. heilt på linje med det vi kunne finne i andre land.

Er Seip framleis aktuell?

I dag må vi nok seia at tida og utviklinga har gått frå mykje av det Seip stod for i språkdebatten. I det heile tatt verkar mykje i den måten han argumenterte på, nokså uaktuelt no. Det er lett å peike på fleire grunnar til at det er slik. For det første vil ingen i dag finne på å hevde at det å ta eit samnorskstandpunkt i språksaka er språkpolitisk nøytralt, heller ikkje at det å tufte normeringssynet sitt på språkhistoriske fakta, statistikk over busetnad o.s.b. gjer at ein er meir «objektiv» i si holdning enn andre som kanskje legg til grunn indre strukturell einskap, estetiske vurderingar o.s.b. I det heile tatt er det vel få i dag som dristar seg til å hevde om seg sjølv at han eller ho har ei nøytral og objektiv holdning.

Den viktigaste grunnen til at mykje av det Seip skreiv, verkar uaktuelt, er likevel kanskje det at den forserte og aktive samnorskpolitikken i praksis er oppgitt av dei politiske styresmaktene – iallfall førebels. Omvurderinga hos politikarane sette symbolsk nok inn om lag samstundes med at Seip døydde i 1963. Året etter blei språkfredscomiteen, Vogt-comiteen, sett ned. Eit

anna viktig forhold er at måten vi i 1970- og 80-åra forstår språkspørsmåla på, i mykje er forma av dei to nye vitskapsgreinene språksosiologi og språkpsykologi. Både to er komne til og har vaksi seg viktige etter at Seip døydde. Medan Seip la heilt avgjerande vekt på om ord og former hadde eit norsk opphav eller ikkje, er språkdebattantar i dag oftast langt meir opptatt av *kven* det er som bruker *kva for* former, *når* blir dei brukte og *kvifor*. Det som nemleg først og fremst slår ein når ein les Seip i dag, er at han ser ut til heilt å mangle forståing for kor viktig språksosiale faktorar er i språkstriden. Seip orienterte alt om dimensjonen norsk – unorsk, og var derfor ikkje i stand til heilt ut å forstå drivkreftene bak den veldige reaksjonen som kom t.d. på 1917-reforma, ein reaksjon som i første rekke må forklarast ut frå språksosiale heller enn språknasjonale motsetnader.

Når det gjeld dei andre viktigaste normeringsprinsippa til Seip, må vi seia at prinsippet om valfridom mellom mange former i normalane i høg grad er i live i norsk språknormering. Likevel kan vi nok sjå at ein viss skepsis tar til å utvikle seg t.d. i Språkrådet mot stadig å føre inn nye former ved sida av dei som alt er der. Særleg gjeld det for nynorsk. Seips fleirtalsprinsipp spelar nok òg framleis ei viss rolle for språknormeringa, men blir likevel lagt mindre vekt på i dag enn fram til og med Læreboknormalen av 1959. Det historisk-lingvistiske prinsippet til Seip er det, trur eg, ingen som bruker i normeringsdebatten no. Dersom vi da ikkje skal generalisere prinsippet til å gjelde ønsket om enklare former i pedagogisk samanheng. For da kan vi t.d. nemne vedtaket i Språkrådet frå eit par år tilbake om å sløyfe – som sideform – samsvarsbøyinga i perfektum partisipp av sterke verb i nynorsk som utslag av eit slikt prinsipp. Men da ikkje med den grunngevinga at dette er ei lingvistisk sett meir moderne ordning, slik Seip kanskje ville ha uttrykt det.

Som vitskapsmann var det i språkhistorieforskinga Seip gjorde sin viktigaste innsats. Det er au her hans største betydning for språknormeringa ligg. Sjølv om det er blitt reist vesentleg fagleg kritikk mot dei metodane Seip brukte når han leita i dei gamle dokumenta etter belegg for språkpolitisk omstridde ord og formkategoriar, kan vi vanskeleg komma fordi at Seips fremste innsats i norsk språknormering ligg her. Det er klart at tidlegare vurderingar om nasjonalt eller unasjonalt opphav for ord og former ofte var tufta på mangelfull kunnskap, og at Seips forskning har bidratt til å ta livet av dei mest bestante påstandane. Når vi i dag er mindre opptatt av spørsmålet om nasjonalt eller fremmdent opphav, så kan vi kanskje sjå det, iallfall *delvis*, som eit resultat av Seips arbeid og verksemd. Og dét er vel kanskje ikkje så dårleg eit resultat likevel?

Merknad:

I arbeidet med denne artikkelen som er ei nedkorta utgåve av prøveforelesing for doktorgraden over oppgitte emne (i juni 1984), har eg hatt nytte av ei uprenta hovudoppgåve om Seip: *D. A. Seips stilling i Språknormeringsarbeidet* av Erling Berstad (Bergen 1980).

Blir det laget nye ord på norsk?

Av Dag Gundersen

Spørsmålet i overskrifta ble reist av Ola Jonsmoen, medlem i Norsk språkråd, i et brev til fagnemnda i rådet. Fagnemnda bad ordboksredaktør Dag Gundersen lage ei utgreiing om emnet, og den har vi fått lov til å trykke her (noe forkorta).

I et brev til Norsk språkråd 23.2. 1984 har rådsmedlemmet, forfatteren Ola Jonsmoen tatt opp spørsmålet om norsk er lite produktivt av egne røtter, slik det er blitt hevdet. Hans egen erfaring er også at nyord ofte er av fremmed opphav. Han sier at «etter det eg kan forstå er norsk språk nærast i ein dvaletilstand med omsyn til eiga voksterkraft. Det rikaste tilfanget kjem frå engelsk...». Videre spør han:

«Kan ein seie noko – gjerne med gode døme – om bokmålet har vorte rikare, nyare, gjennom påverknad frå dialektane? Er bokmålet – ja nynorsk normalmål og for den saks skuld – villig til å akseptere dristige norske nylagingar, eller er motstanden stor, brukarane trege? Tyr dei snarare til framandord enn til norske? Har det nye trønderordet – godt og humørfyllt – nokon sjanse attmed framandordet, har «jabbkaill» (Adresseavisen 22.02.1984) to i seg til å tevla med konferansier?»

Her trengs det først en del presisering. Hva er et nyord? Det er i alle fall et ord en selv ikke kjenner fra før, og i tillegg er det ikke registrert før av institusjoner som driver slik registrering. At ordet virkelig er nytt i norsk, kan en vanskelig garantere dersom en ikke har det fra opphavspersonen selv. I praksis blir derfor «nyord» brukt om «nyregistrert ord». Derimot er det ingen regler eller restriksjoner når det gjelder form eller ordtype. Dermed kan en bare slå fast at hovedmengden av nyregistrerte ord slett ikke er nye lånord, men avledninger og sammensatte ord der kjente ord er ledd. Disse kan selvsagt være eldre lånord. Men som «nyord» stiller altså *shelf* og *kontinentalhylle* likt.

Om bokmål er blitt rikere gjennom dialektene, er også et spørsmål som krever presisering. Vil «rikere gjennom dialektene» si «rikere ved å ta opp ord som avviker fra nynorsk normalmål»? I så fall kan en trolig svare nei. At Prøysen og Skjæraasen skriver «itte», har ikke hatt noen gjennomslagskraft verken i bokmål eller nynorsk. At Sunnmørsposten skriver at det var ei «fole kaule» da hjemmelaget vant, er beregnet på en lokal leserkrets som et humoristisk eller kontaktskapende innslag, ikke som avløser for «stor sensasjon» e.l.

Annerledes er det hvis en spør om bokmål er blitt rikere av å ta opp ord fra nynorsk. Som eksempel fra fagspråk har jeg brukt ord fra registeret i *Norges Lover* (Fra *Bokmål*. Temahefte av *Mål og Makt* nr. 3, 1979):

attføring	(rehabilitering)
edruskap	(edruelighet)
farsott	(epidemi)
fornminne	(fortidsminnesmerke)
framhaldsskole	(fortsettelsesskole)
kostnad	(omkostning)
kunngjøring	(bekjentgjørelse)
landssvik	(landsforræderi)
løyve	(tillatelse)
mellombels	(midlertidig)
opptak	(opptagelse)
samband	(forbindelse, kommunikasjon)
stønad	(understøttelse)
sysselsetting	(beskjeftigelse)
trygd	(pensjon)
ugild	(innhabil)
vanfør	(handikappet)
vederlag	(erstatning)
vigsel	(vielse)

De fleste av disse ordene har slått an også utenfor lovspråket. En av grunnene, og kanskje hovedgrunnen, er at de er kortere enn de ordene de erstatter.

Det samme er et poeng ved mange andre ord som bokmål har tatt opp fra nynorsk. Som eksempler fra den samme artikkelen kan vi ta disse:

framifrå	(fremragende)
høve	(anledning)
målbære	(?gjøre seg til talsmann for)
saumfare	(? kontrollere omhyggelig)

At ordet fra nynorsk fyller et tomrom i bokmål ved at det står for noe som bokmål ellers må uttrykke med flere ord, er mindre vanlig enn at ordet har fordeler framfor ett bokmåls-synonym. Grensen er uklart fordi det nye ordet kan ha assosiasjoner som det «gamle» ikke har, for eksempel *vonbrotten* for *skuffet*. Legger en mest vekt på dette og mindre på hovedbetydningen, kan en si at synonymien er så svak at ordene egentlig ikke brukes likt.

At slike assosiasjoner og bibetydninger er viktige, viser Jonsmoens eksempel *jabb-kaill* for *konferansier*. *Jabba* er ifølge Aasen «snakke etter, sige Ja til alt» og «stamme, tale klodset». Av Aasens betydninger under *Kall* passer «'Kar', om Mand i Almindelighed» best, men det spør om ikke brukeren også trekker inn Aasens betydning 1: «aldrende Mand, Gubbe, Olding». I alle

fall er forleddet *jabb-* fra først av negativt ladd, og siden det ikke skal være det i *jabb-kaill*, må en i stedet si at hele ordet har et humoristisk anstrøk. Det har derimot ikke *konferansier*, følgelig dekker ikke ordene hverandre. Det er lite trolig at *jabb-kaill* vil slå igjennom.

Som eksempel på ett det har gått ganske bra med, kan vi ta *plateprater* for *diskjockey*. DJ-en «pisker fram» platen og salget (jf. eng. *to flog* både om å piske og å drive aktivt salg). Ordet har en viss innebygd humor. Det har også *plateprater*, enten det kommer av lungegymnastikken i uttalen eller det useriøse ved *prate*. De to ordene er ekte synonymmer.

Jonsmoen spør også om nynorsk normalmål er villig til å akseptere dristige norske nylaginger – på dialektgrunnlag, forutsetter han vel. Like sikkert som at nynorsk ordforråd bygger på dialektene, er det at dialektene er langt mindre restriktive overfor nyord, uansett opphav, enn nynorsk er. Fra gammelt er *heit*-ordene et smertensbarn. Videre kan en peke på erfaringer som ordskapere har gjort gjennom tidene. En møter ofte treghet i miljøet; det er mangler ved nyordet som gjør det mindre egnet enn ordskaperen håpet. Ennå har det ikke festnet seg noe «godt norsk ord» for *deadline* og *layout*. Edv. Os' *brynjebil* (panser-) har ikke slått an i Forsvaret, og *himmelseglarane* har knapt lettet fra bakken.

Når Jonsmoen spør om bokmålet, og gjerne nynorsken, er villig til å akseptere dristige norske nylaginger, kan en lese ut av spørsmålet en påstand (implikasjon) om at dialektbrukerne er friske leverandører av dristige nylaginger. Om det er slik, må enhver avgjøre ut fra sitt eget kjennskap til dialektene. Mitt inntrykk er at det ikke er slik. Dialektbrukere flest tar opp den betegnelsen som et nytt fenomen gjerne har med seg når det kommer. Som svensken Samuel Columbus sa i 1678: «När waran har förtdts in, så ha namne kommit in mä.»

Dag Gundersen.
(Foto: Øyvind Haaland).

En skal likevel ikke se ensidig pessimistisk på mulighetene til å hente inn norske ord, enten det er som avløserer eller til å fylle tomrom i ordforrådet. Det blir også gjort en god del forsøk på det. Nedenfor følger eksempler fra nyordsmaterialet ved Norsk leksikografisk institutt, kodet *na* for «norsk avløser». Materialet er fra de siste ca. 15 årene. I parentes står det avløste ordet.

amatørunderholder	(-entertainer)
angrepsmåte	(approach)
armføtting	(brachiopod)
avlreaktor	(breeder-)
avløving	(defoliasjon)
avskrekking	(til eng. deter)
beinhjul	(skateboard?)
brønn	(well)
budbringer	(messenger)
bølgeleder	(waveguide)
bøttesete	(bucket seat)
daghotell	(ital, albergo diurni)
datalefse	(floppy disk, diskett)
draeffekt	(pull-)
dytteeffekt	(push-)
enmannsshow	(one man show)
erfaringstilfeldig	(kontingent, om spørsmål)
fargenøkling	(cromakeytekniikk)
fellesgjøre	(kommunisere)
filmlag	(-team)
fingerutpukning	(-tip)
finsmaker	(ty. feinschmecker)
firkantmusikk	(kvadrafonisk)
fjernanalyse	(remote sensing)
fjordbruk (og dam-, hav-)	(varianter av akvakultur)
fler-	(multiti-)
forankring	(fr. facticité)
forbrukerisme	(consumerism)
forebygging	(profylakse)
forestillingskunst	(performance art)
føringsrør	(casing)
formgiver (og -gi, -giv(n)ing)	(designer)
forutsigbar	(predictable)
fremkast	(fr. projet)
fremmedgjøre (og -ing)	(ty. Verfremdung etc.)
frynse	(fringe, om fordel: frynsegode = fringe benefit)
føler	(sensor)
gap (om sprik, avstand)	(eng. gap)
giftighet	(toksisitet)
gjenbruk	(recycling)
grensesnitt	(interface)
groptæring	(-korrosjon)
halvt nedsenkbar (også i ett ord)	(semisubmersibel)
handsaming	(manipulasjon)
havbruk (se fjordbruk)	
hjemmeeksport	(brain drain)
husvogn	(caravan)
ishøyde	(ice rise)
iverksetter	(ty. gründer)
jobbsikkerhet	(job security)
jobbskiftehyppighet	(turnover)
kildebergart	(reservoarbergart)
klyngeutvalg	(cluster sample)
knippebombe	(cluster bomb)
kryssingsfrodighet	(heterosis)
kugutt	(cowboy)
kvikkopper	(pick-me-up)
langspillplate	(longplaying-)
lastebærer	(container)

lavpress	(low pressure)	yttergren	(ek(?)opoditt)
ledestoff	(feromon)	øyemaker	(ocularist)
lekegutt	(playboy)	årsaksmodell	(kausallmodell)
lommebil	(pocket car)		
luftlysning	(airglow)		
lysånding	(fotorespirasjon)		
mangfold	(diversity?)		
mesterplan	(master plan)		
musikkspill, -spill	(musical)		
nakenløping (og -sprint, -spurt)	(streaking)		
navnedrypp	(namedropping)		
nøkkel-	(key(-))		
ombordstigningskort	(embarkation card)		
opphaker	(chopper)		
overdrepe	(overkill)		
overskyte	(overshoot)		
peker	(pointer)		
påvirker	(primer)		
rangliste	(rankingliste)		
rottelp	(rat race)		
rørslerom	(eks. på «small setting»)		
samhandling	(interaksjon)		
samstyre, subst.	(condominium)		
sklibrett	(guardrails, langs vei)		
skyvekraft	(thrust, i motor)		
sopprot	(mykorrhiza)		
stekhus	(steak house)		
stikk-innom-	(drop in-)		
stimetid	(rushtid)		
straffe verdi	(ponal verdi)		
strekklapp	(strain gauge)		
strøm	(flow)		
strålemål	(target)		
studiomann	(insipisient)		
stup framover	(fall forward = rask framgang)		
støtputelager	(buffer...)	age	fråhaldssak
suksessfull	(succesful)	annleis	fåfengt
svarteboks	(black box)	arbeidsløysetrygd	grillstove
sveiper	(sweeper)	arbeidsveke	gærn
svingetall	(frekvens)	atterhald	gølv
svømmepol	(swimmingpool)	attføre (-ing)	heimesiger
tallvindu	(display)	attåt (+ mange sms.)	helsesam
tastbord	(keyboard)	aue	hopehav
temperaturregulering	(homeostase)	auke	hovedbolk
tenntemperatur	(ignition temperature)	avliden	hue
tenåring	(teenager)	berrføtt	hugsam
tidsbryter	(timer)	bjønn	hugskott
tilbakeførhet	(traceability)	bladmannaskule	hukkuband
tilbakeføring (og -kopling, -melding)	(feedback)	blautfesk	husvære
tilfeldig	(random)	blome	høl
tilgang	(access)	bogesag	høve
tilgjengelighetsteori	(access theory)	bokheim	håkkesom
tilstedeværen, nyn. tilstadevær	(ty. dasein)	drøssevis	idétilfang
tiltro	(confidence? goodwill?)	dugleiksmærke	idrettstevling
togstopp, automatisk	(ATC, automatic train control)	dæskan	ihuga
tohet	(dualisme?)	dævelskap	ildhug
tømmerrulling	(log rolling)	døme	innfløkt
uforborgenhet	(gr. aletheia)	einstøing	itte
u-herredømme	(anarkisme)	elles	jabb
ulydighet	(disobedience)	emella	jamsi(de)s
underholder	(entertainer)	fagnad	kjensle
utbytte	(yield)	fali	kjærleik
veileder	(supervisor)	ferdaskrin	kjømd
velbåren	(port. bem-nascidos)	feskar	kringsette
vindbestøvet	(anemofil)	fjellstove	kvedarkveld
vogntog	(road train)	fløttjævel	kverve
våtgliedning	(aquaplaning)	framfusen	kårkall
yrkesbane	(mobilitet)	framleis	landsdelssvikar
ytelse	(effort)	framslengje	landslut
		fresk, freskus	langdryg
		frøsen	lekmannsrørsle

Den som leser denne lista, kan selv gjøre seg tanker om hva slags ord som er blitt erstattet, hvor seriøst forslaget er, og hvilke sjanser det har til å slå igjennom. Noen av ordene er bare forslag til hva det kanskje kunne hete dersom en skulle oversette til et norsk ord. Men mange er alvorlige forsøk på utskifting, og opphavspersonen argumenterer for at det er ønskelig med en slik avløser. Utskriftene går lettest der det fremmede ordet f.eks. er svært vanskelig å skrive eller uttale (utbytte < yield), eller der en hjemlig og en fremmed sammensetning svarer til hverandre ledd for ledd (bøttesete < bucket seat), eller der det norske ordet er velkjent fra før om en lignende funksjon. Men mot dette igjen kan det forekomme motstand mot utskifting, idet miljøet der det fremmede ordet er i bruk, holder på det for å markere det de mener er en nyansse ved det, eller for å skille ut dette miljøet (f.eks. *supervisor* og ikke *veileder*).

Det er positivt at en finner såpass mange avløserer fra teknologiske miljøer. Etter min mening tyder det på at miljøene har nådd en faglig sikkerhet som gjør at en tør å behandle fagspråket selvstendig.

Nedenfor følger et materiale hentet fra NLI's kode *nm* i nyordsmaterialet, som står for «ord i bokmål med tilknytning til nynorsk eller målføre». Disse er oftest mer selvforklarende enn *na*-ordene ovenfor, så jeg tar ikke med det ordet de eventuelt erstatter.

lettivnad
 likendes
 lovnad
 lyarslått
 mangslungen
 markagrend
 martnan
 matauk
 mellomsteg
 merksam
 monaleg, monnelig
 morosamgutt, -jente
 morospell
 morra, -kvist
 munnspeforum
 møkka-
 målbære
 navngjeten
 niauge
 okke
 oppantil
 oppseding
 ordskifte
 oreigningslov
 otyle
 ovring
 prov
 reinspikka
 rondastakk
 røykstuggu
 rådgjerd
 samhøve
 samkjensle
 samrøystes
 samrådingmøte
 sanning
 sauaradi
 saumfare, -ing, jfr. søm-
 sedløyse
 sjæl, pron.
 skyggeredd
 skyldnad
 skåp
 smalahovud
 snarsjuk
 soge
 spødakåne
 stode

stove
 straum
 stutt-trav
 sutalaus
 svartsjuk
 svein
 synkverving
 sømfare jfr. saum-
 såleis
 tevle
 tidsbolk
 tidtrøyte
 tilgjenge
 tilhøve
 tjukn
 tjulåne, tjuv-
 tonedanning
 tonefylgje, -følge
 trivnad
 trondheimsveitje
 trong
 trøkk, trøkke
 trønderlån
 tvisyn
 uløkke
 uløyves
 ups
 utsjånad
 uvisse
 vanvømad
 velstandsauke
 vettug
 vidgjeten
 vidfavvende
 vonbrot, -brotten
 vossajazz
 vårs
 vårslepp
 ymiss, ymse
 yrkeskunnig
 æ
 åffer
 åkke
 åkken
 åkkesom
 åssen
 åt

Former som *sømfare* og *skyggeredd* tyder på at enkelte brukere samtidig tar avstand fra nynorsk og er oppmerksomme på at de trenger ord derfra. Ellers finner en et stort innslag av det en kan kalle «sitator». Ord som beholder den formen de fikk i miljøet som den betegnende gjenstanden osv. var eller er knyttet til.

Av slike ord som Jonsmoen trolig mener med «dristige norske nylagingar», er det ikke mange.

Materialet som disse ordene er tatt fra, er valgt ut (ekserpert), så en kan ikke lage statistikk over frekvens eller over andel av en helhet. En kan vanskelig gjøre mer enn å danne seg et inntrykk. Mitt eget inntrykk ville samsvare med Jonsmoens når det gjelder nylaginger i allmennspråket dersom en skulle se bort fra ordinære sammensetninger av kjente ledd. Men hvorfor skulle en det?

Innenfor fagspråk ser det ut til at det blir laget norske avløserord med noe større selvtilit enn for eksempel for tju år siden.

Nye bøker 1984

Det har komme fleire bøker av språkpolitisk interesse i år, og vi tar her med ei liste over ein del av dei. Vi håper å komme tilbake til somme av desse bøkene med meir utførlege meldingar seinare.

Ivar Aasen: *Om grunnlaget for norsk målreising* (Vestabok Forlag). Boka inneheld seks målpolitiske artiklar av Ivar Aasen pluss ei innleiing av Stephen J. Walton, som drøftar tilhøvet mellom nasjonalromantiske og populistiske haldningar i Aasens språksyn og argumentasjon.

*

Olaf Almenningen: *Målstrev og målvokster 1905–1913* (Det Norske Samlaget). Ein grundig studie av målrørslas utvikling og kamp i desse åra, delt i tre delar: organisasjonsutviklinga i Noregs Mållag, ideologi og målpolitiske hovudliner, dei konkrete målpolitiske arbeidsområda.

*

Festskrift til Einar Lundeby 3. oktober 1984 (Novus), redigert av B. Fossetøl, K. I. Vannebo, K. Venås og F.-E. Vinje. Ei artikkelsamling inndelt i desse hovudbolkane: Utvikling og vekst, Om bestemthet, Ord og ordfølge, Talespråk og riksnorm, Språkhistoriske innhogg.

*

Ernst Håkon Jahr: *Talemålet i skolen* (Novus). Ein utførleg studie av bakgrunnen for og striden om den lovfesta regelen at elevane skulle kunne bruke si eiga dialekt i folkeskolen. Boka dekkjer perioden frå 1874 til 1925, og avslører at spørsmålet var langt meir omstridd i denne tida enn det har vore vanleg å tru. Doktoravhandling.

*

Språk i Norden 1984 (Nordisk språksekretariats skrifter – Cappelen). Hovudemna er «Dialekt og skole i dei nordiske landa», og «Kva ønskjer språkrøkta av språkforskinga?». Bidrag frå alle dei sentralnordiske landa. Elles stoff om nordisk språksamarbeid 1983–84, oversikter over språklitteratur 1983 i Danmark, Norge, Sverige og Finland, o.a.

*

Tone Tryti: *Norsk slang* (Universitetsforlaget). Årets mest sprelske «språkbok». Hovudvekta ligg på Osloslang frå trettiåra og fram til 1980. Eit overveldande tilfang av ord og uttrykk analysert og gruppert etter ulike kriterium (ordlagingsmønster, opphav, emneområde osv.).

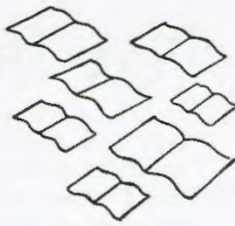
*

Kjell Ivar Vannebo: *En nasjon av skriveføre* (Novus). Ein analyse av korleis den obligatoriske skriveopplæringa, og dermed den allmenne skriveferdigheita blant vanlege folk, voks fram her i landet på 1800-talet.

*

Kjell Venås: *For Noreg og Ivar Aasen. Gustav Indrebø i arbeid og strid*. Ein biografi der Indrebø blir skildra som vitskapsmann innafor norrøn filologi, soge, stadnamngransking og målsoge, som målpolitikar og språkideolog, og som menneske.

□

DEBATT – KOMMENTAR

DE – DEM – DERES

Forslag til ei oppmjuking

Av Rolf Theil Endresen

De personlige pronomena i tredje person flertall er en problematisk detalj i det moderne bokmålet. Hvor mange er det som aldri tviler på når det skal stå *de* og når det skal stå *dem*? Og hvorfor skal det ikke være mulig å skille mellom eiendomspronomenet i andre og tredje person flertall (begge heter *deres*)? Denne artikkelen tar for seg disse problemene og skisserer et forslag til løsning.

DE – DEM

Vi tar først for oss *de* og *dem*, altså de personlige pronomena i 3. person flertall. (Høflighetsformene *De*, *Dem* og *Deres* ser vi her heilt bort fra.) Vi skiller mellom dem ved å si at *de* er nominativ-forma, mens *dem* er den oblique forma. *De* brukes for eksempel som subjekt, og *dem* for eksempel som objekt. Det skal hete *De har besøkt dem*, og ikke *De har besøkt de* eller *Dem har besøkt dem*. Tar en for seg skrevet bokmål, så ser vi at denne regelen stort sett blir fulgt. De som lager aviser, blader og bøker har folk som passer på at alt blir «riktig». Likevel kan vi stadig støte på brudd på denne regelen, viss vi går til noe som er skrevet av folk med en mindre profesjonell bakgrunn, for eksempel i private brev eller skolestiler.

Går vi til talt bokmål, finner vi praktisk talt ikke denne regelen lenger. Blant folk som snakker et språk som kan karakteriseres som talt bokmål hører vi mye oftere *De har besøkt de* enn *De har besøkt dem*. Naturligvis finnes det noen innimellom som skiller mellom *de* og *dem*, men de er unntaket mer enn regelen.

Går vi så til folkemålet, finnes det ikke noen slik regel lenger. Her finner vi *Di har besøkt di*, *Dem har besøkt dem*, *Dei har besøkt dei*, *Dom har besøkt dom* og liknende. Ingen har noe skille mellom ei nominativ-form og ei oblique form. (Det finnes riktignok ett unntak, nemlig dialekten i Grenland, som jeg sjøl bruker. Der har vi ei eiga oblique form *demme* ved sida av nominativ-forma, som er *di* eller *dem*. Men *demme* kan bare brukes i trykksterk stilling, og bare for å vise til mennesker. Regelen er altså noe forskjellig fra den i bokmål.)

Det som er noe underlig, er at regelen om fordelinga av *de* og *dem* i skrevet bokmål skal være obligatorisk. Hvorfor skal vi holde på en regel som praktisk talt ikke har noe grunnlag i talespråket? Det kan ikke dreie seg om annet enn rein konservatisme. Det skal være sånn fordi det «alltid» har vært sånn. Men det er jo ikke det argumentet en hører. De som forsvarer regelen argumenterer på samme måten som forsvarerne av skillet mellom *han* og *ham*: språket blir dårligere viss vi mister disse skillene. Det skal visstnok bli vanskeligere å uttrykke seg entydig og klart.

Dette argumentet er svært tvilsomt. For det første kan vi vise til nynorsk, der skillet ikke eksisterer, det heter jo bare *dei*

der, og for det andre kan vi vise til folkemåla, som også greier seg godt uten dette skillet. Verken på nynorsk eller i folkemåla fører mangelen på dette skillet til at det oppstår problem. Forøvrig har jeg ikke hørt noen klage over at ikke skillet mellom nominativ og oblique finnes ved pronomena *dere*, *den*, *det*, *denne*, *dette* og *disse*, eller ved substantiva.

Det er uheldig at et skriftspråk inneholder fenomen som ikke har noe grunnlag i talespråket. For folk med mange års skolegang og lang utdanning betyr det vel ikke så mye, men mange mennesker som ikke har fått anledning til å gå så mange år på skolen føler direkte ubehag når de skal sette seg ned og skrive brev til et offentlig kontor eller til folk de ikke kjenner godt, av redsel for at de skal skrive mye galt. Hvor ofte hører vi ikke utsagnet: «Jeg kan ikke så mye grammatikk, jeg.»

DERES

Så var det dette ordet *deres*. La oss ta setningen *Han tok bilen deres*. Den kan oversettes til nynorsk på to måter. *Han tok bilen dykkar* og *Han tok bilen deira*. *Deres* er med andre ord eiendomspronomen i 2. og 3. person flertall på bokmål. Men går vi til folkemålet og nynorsk, ser vi det motsatte av det vi så ved *de* og *dem*: i alle norske folkemål, og dessuten på nynorsk, er eiendomspronomenet i 2. person flertall forskjellig fra eiendomspronomenet i 3. person flertall! Her *har* folkemålet og nynorsken et skille som bokmålet mangler. Vi kan sammenlikne systema i folkemålet i Oslo, folkemålet i Tromsø, nynorsk og bokmål:

	Oslo	Tromsø	nynorsk	bokmål
2.person				
nominativ	dere	dåkker	de	dere
oblique	dere	dåkker	dykk	dere
eiendomsp.	deres	dåkkers	dykkar	deres
3.person				
nominativ	dem	døm	dei	de
oblique	dem	døm	dei	dem
eiendomsp.	demses	dømmes	deira	deres

Hva kan det komme seg av at bokmålet mangler dette skillet som ellers finnes i alle former for norsk? Forklaringa er ganske grei. Bokmålet er resultatet av ei gradvis formorsking av det danske skriftspråket, og det kan hevdes at denne formorskinga ennå ikke er fullført. La oss sette opp de samme pronomena i dansk skriftspråk, slik det så ut da vi brukte det her til lands:

2. person	
nominativ	I
oblik	eder
eiendomsp.	eders

3. person	
nominativ	de
oblik	dem
eiendomsp.	deres

Som vi kan se, så har bokmålet beholdt alle de danske formene i 3. person flertall, mens det i 2. person flertall har erstatta de danske formene med formene i folkemålet i Oslo-området. Ved å ha ei slik blanding av danske og norske pronomen, har altså bokmålet fått et sammenfall som ikke finnes i dansk, og som også er ukjent i andre former for norsk.

Vi får da den merkelige situasjonen at alle som snakker norsk, unntatt de som snakker bokmål, må lære at det i skrevet bokmål ikke skal være noe skille mellom eiendomspronomena i 2. og 3. person flertall. Hvorfor kan vi ikke få ei endring på dette? Vi kan ikke uten videre hevde at det er noe galt med bokmålet som språkssystem fordi *deres* er tvetydig, men det virker så unødvendig at det skal være slik. Når norske folke-målsformer har kunna gå inn i bokmål i 2. person flertall, så måtte de vel også kunne gå inn i 3. person flertall.

FORSLAG

Jeg vil derfor foreslå ei viss oppmjuking av normalen på disse punktene:

- 1) Det bør bli tillatt å bruke bare *de* eller *dem*, i alle stillinger, mao. å skrive både: *De har besøkt dem*, *De har besøkt de* og *Dem har besøkt dem*.
- 2) Det bør bli tillatt å skille mellom eiendomspronomenet i 2. person flertall og eiendomspronomenet i 3. person flertall. Dette kan gjøres på flere måter, men jeg vil foreslå at forma *dems* blir innført som et alternativt eiendomspronomen i 3. person flertall.

Jeg foreslår forma *dems* fordi den i litt ulike varianter ser ut til å være ganske utbredt, og fordi den passer best inn i systemet på bokmål:

han	–	han/ham	–	hans
ho/hun	–	henne	–	hennes
den	–	den	–	dens
det	–	det	–	dets
dere	–	dere	–	deres
de/dem	–	de/dem	–	dems/deres

Jeg håper at LSS kan fremme et slikt forslag for Språkrådet, men mener det er riktig å legge det fram her i bladet først. En kunne naturligvis spørre hvorfor LSS skulle bry seg med ei sak som denne: dette er ikke et forslag som fører bokmålet og nynorsken nærere sammen. Men en kan iallfall vise til § 4 i prinsippprogrammet vårt: «LSS går inn for at skriftspråket i skolen skal være mest mulig i samsvar med det folkelige talemålet på stedet.» Dette forslaget er i tråd med denne paragrafen, og det stedet det er snakk om, det er heile landet!

I annen omgang kan jeg heller ikke se hvorfor forslaget ikke kan være direkte samlende. Jeg kan vanskelig tenke meg noen pronomen som ville kunne passe bedre som samleformer for både bokmål og nynorsk enn nettopp *dem* og *dems*. □

«Forskjellige ord»

Av Lars S. Vikør

Etter stortingsvedtaket om bokmålsrettskrivinga i 1981 brukte fagnemnda i Norsk språkråd noen måneder på å «rydde opp» ytterligere i bokmålet. Ei lang rekke vedtaksframlegg blei lagt fram for rådet i januar 1982 som såkalt «etterrakst», og mange av dem gikk ut på å sløyfe lite brukte radikale former (lite brukt i skrift, vel å merke). Dette blei avvist av rådet, som vi rapporterte i Språklig Samling nr. 1/2-1982.

Derimot godtok rådet et vedtak om å skille ut en del dobbelformer og definere dem som «forskjellige ord». I årsmeldinga for 1981 er *barakke/brakke* nevnt som eksempel på dette. Slike ord skulle da heretter stå på hver sin plass i ordlistene. Dette glei igjennom uten debatt i rådet, fordi det ikke blei regna som språkpolitisk kontroversielt, og fordi energien gikk med til å debattere sløyfinga av de radikale formene.

Likevel bør dette «ukontroversielle» vedtaket ofres noen ord. Fagnemnda hadde stilt opp ei fullstendig liste over de orda vedtaket skulle omfatte, og tatt den inn i et møtereferat, men ikke i det årsmeldingsutkastet rådet diskuterte. Lista omfatter nesten førti ord (eller nesten åtti, alt etter som en ser det), deriblant:

bakst/bakster, blomst/blomster, bogne/bugne, datter/dotter, døger/døgn, helsing/hilsen, hugse/huske, hysj(e)/hyss(e), kinne/kjerne, kirke/kjerke, («stilistisk betinget»), kjerald/kjørel, kjukling/kylling, -leis/-ledes, (f.eks. *anneleis/annerledes*), marked/marknad, morosam/morsom, pønse/pønse, reis/reise, son/sønn, star(e)/stær, stove/stue, torden/tore, trav(e)/tråv(e), trel/træl, tår/tåre, uke/veke, vekst/vokster, verd/verden.

Som en ser gjelder det her stort sett valget mellom ei vanlig skriftform og ei meir sjelden tilnæringsform. Men om vi ser bort fra det og spør hva som gjør at det her er snakk om *ulike ord* – så blir i alle fall denne artikkelforfatteren svar skyldig. Det bør ikke fagnemnda være, men først og fremst bør de få spørsmålet stilt. Hvilke strengt faglige kriterier legger de til grunn når de bestemmer at f.eks. *stove* og *stue* er ulike ord, men ikke f.eks. *heim* og *hjem*, *band* og *bånd*, *rein* og *ren*, *trass* og *tross*?

Sjøl sagt har vi her med et vanskelig definisjonsspørsmål å gjøre, fordi det er så mange grensetilfeller mellom betydningsnyanser og ulike betydningar. En *tår* over tørsten er noe anna enn ei *tåre*, og ord som *træl* og *stær* har heilt klart to betydninger, sjøl om betydningsforskjellene neppe faller sammen de formelle forskjellene mellom *trel* og *træl*, og mellom *star(e)* og *stær*. Såleis er *stær* både en fugl og en øyesjukdom, mens *stare* bare er en fugl. Og for de fleste andre orda i lista virker det *uhyre* søkt å definere inn noen betydningsforskjell mellom de ulike variantene.

Dermed unngår vi ikke mistanken om at det kan ligge språkpolitikk bak likevel, og den mistanken blir nå klart bekrefta av Tor Guttu og Eyvind Fjeld Halvorsen, riksmålsrepresentantene i fagnemnda. Saka blei drøfta i nemnda nå i sommer på grunn av et brev fra redaksjonen i handordboka for bokmål, og da «framholdt» Halvorsen at «ordlisteforfatterne må ha en rimelig valgfrihet til å sløyfe former, en behøver for eksempel ikke ta med *stove*». Og Guttu «poengterte» at «en er ikke forpliktet til å ta med begge formene, slik som en må gjøre med for eksempel *heim* el. *hjem*». Spørsmålet er da om det er dette som egentlig er utvalgsriteriet – at fagnemnda plukka ut lite brukte former slik at ordlistebrukerne skulle

(Forts. neste side.)

Positiv tilråding frå norskkommisjonen

I sommar la den såkalla «norskkommisjonen», nedsett av daverande kyrkje- og undervisningsminister Tore Austad i 1982, fram tilrådinga si: NOU 1984:16: *Styrking av norskundervisningen i alle skoleslag*. Kommisjonen hadde til oppgåve å vurdere dei gjeldande fagplanane for norsk, foreslå tiltak til «styrking av de momenter som kan føre til økt kjennskap til og økt ferdighet i klar og konsis muntlig og skriftlig bruk av morsmålet», og vurdere korleis ein kunne styrke språkferdigheitene til elevane også gjennom andre skolefag enn norsk.

Tilrådinga, som er samrøystes unntatt på eitt grunnleggande punkt, munnar ut i ei lang rekke konkrete styrkingsframlegg. Høgare timetal på alle nivå er eit sentralt ønske, like eins ei sterkare samling omkring det som er det eigentlege norskfaget: språk- og litteraturundervisning. Hittil har norskfaget altfor ofte vore salderingsposten når nye fag og emne trengte på for å få plass, enten det gjaldt å avgi timar eller å integrere ulike samfunnsrelevante emne i det utvida norskfagsbegrepet. Ei reint materiell styrking av faget er eit like sterkt ønskemål (bibliotektenester, tekniske hjelpemiddel).

Tilrådinga kritiserer dei gjeldande fagplanane for å vere uklare på mange punkt og til dels sjølmotseiande og innbyrdes motstridande – ein kritikk som ellers ikkje er ny med denne kommisjonen. Det gjeld t.d. ei formulering som: «Elevane bør også få bruke sin eigen dialekt»

i planen for vidaregåande skole, almennfagleg studieretning. Her seier kommisjonen (s. 24 i tilrådinga): «Denne formuleringen er uheldig, da dette lett kan oppfattes som et unntak. (...) det må være selvsagt at de får bruke sitt eget naturlige talemål.»

Kommisjonen strekar sterkt under at begynnarundervisninga i lesing og skrivning må bygge på talemålet:

«– Den første skrive- og leseopplæring bør i større grad enn det som er vanlig i dag, knyttes til elevenes naturlige talemål.

– Elevane bør i skriftlige oppgaver få bruke dialektord og lydrett gjengivelse uten å bli rettet på.»

Vidare rår kommisjonen til:

«– at muntlig arbeid i norsk blir vurdert like høyt som skriftlig arbeid,

– at det legges arbeid i å hjelpe elevne til å verdsette sin egen dialekt og å utvikle den.»

Desse målsettingane må sjølsagt òg få konsekvensar for lærarutdanninga. LSS har i si fråsegn til tilrådinga støtta kommisjonen i alt det vi hittil har nemnt, men etterlyser tilsvarende konkrete tilrådingar for vidaregåande skole som for grunnskolen. I fråsegna heiter det vidare: «LSS støtter for øvrig tilrådingene om å klargjøre sammenhengen mellom språklige disipliner i de ulike skoleslaga, der sidemålet er en integrert del. I lys av dette støtter vi forslaga om styrking av sidemålet.»

Dissensen i kommisjonen gjeld tolkinga av uttrykket «Klar og konsis muntlig og skriftlig bruk av

morsmålet» i mandatet. Fleirtalet (alle unntatt to) understrekar at dette ikkje er eintydige begrep, og språket og krava til god språkbruk må bli ulike i ulike samanhengar. Dette må spegle seg av i undervisninga, der det må leggas vekt på m.a.:

« – forskjellen i språkbruk slik den kommer til syne i ulike tekster og ulike situasjoner,

– språklige virkemidler som brukes for å oppnå et bestemt resultat,

– den innvirkning både mottaker og avsender har på språkbruken i muntlige og skriftlige henvendelser, – elevens forhold til sin egen og andres dialekt.»

Mindretalet (Daniel Haakonsen og komiteformannen Ingvar Hauge) er ikkje i og for seg ueinige i dette, men dei vil la det siterte uttrykket frå mandatet gjelde «forholdet mellom de to normaliserte målformene på den ene siden og dialekter og sosiolekter på den andre». Derfor konkluderer dei med at undervisninga også bør dreie seg om «de krav våre normalmål stiller til klar og konsis bruk av språket». Fleirtalet hevdar derimot at «morsmålet» her må bety både normalmål og dialektar, og at krava til «klar og konsis» bruk av språket må vere dei same i begge tilfelle. LLS støttar denne tolkinga, og det er vel liten tvil om at det er den som er fagleg rett. Ei sak for seg er det så at normalmåla vil dominere i den skriftlege språkbruken, meir og meir dess høgare i klassene ein kjem, og dialektane i den muntlege. □

(Forts. fra forrige side).

forskånes fra å finne henvisninger til dem fra de vanlige formene.

Guttu (som ikke satt i fagnemnda da vedtaket blei gjort) reiste også spørsmålet om dette virkelig er et rådsvedtak, siden lista over de orda det gjaldt ikke stod i årsmeldinga eller blei lagt fram for rådsrådet på annen måte. Det spørsmålet bør også reises i rådet når det kommer sammen i januar. Da bør rådet også uttale seg om de konsekvensene Guttu og Halvorsen trekker av vedtaket. Det er viktig at ikke en rådsdebatt om dette henger seg opp i de konkrete orda saka gjelder, men først og fremst dreier seg om de faglige prinsippa og kriteria for å skille mellom «varianter» og «ulike ord». Blir ikke det gjort, veit vi aldri når ei eventuell riksmålsdominert fagnemnd måtte komme fram til at *heim* og *hjem*, *leik* og *lek*, *tro* og *tru* osv. «egentlig» er forskjellige ord. Tanken er neppe fremmed for riksmålets språkekspert. □

GAVER TIL LSS

Lars Sødal, Lørenskog	60
Pål Målbakken, Risør	60
Jostein Valved, Innfjorden	60
Jens Stenklev, f.t. Hong Kong	10
Rolf Lunder, Skien	200
Kjell-Arnt Labukt, Tromsø	135
Ola Halvorsen, Skien	820
Olav Tjørhom, Egersund	10
Bjørn Karsrud, Oslo	150
Kari Solheim, Tromsdalen	50
Rakel Seweriin, Oslo	100
Ingeborg og Knut Dalen, Tvedestrand	70
Tomas Refsdal, Rjukan	200
Nils Galdal, Bjørn (Dønna i Nordland)	500

Språklige sidespor 1

Av Tomas Refsdal

Språket består av tusener og titusener av ord. En del av disse er enkle og greie, andre er mer innfløkte. Dette er kanskje særlig tilfelle med fremmedord som siger inn i språket i store mengder. Men også ellers kan det skje ei utvikling som det kan være noe rart ved.

Istedenfor å skrive en lang artikkel om dette, vil jeg heller skrive noen forholdsvis korte og ta for meg bare tre-fire ord om gangen. La meg starte med det fine ordet

«delikat»

Dette ordet har ulike tydinger. Tydingene er ikke bare ulike heller, de er til og med motsatte. Ordet kan tyde noe lekkert og deilig, og dette har sikkert vært den opprinnelige tydinga. Men etterhvert har innholdet svingt slik at ordet nå også kan tyde noe ubehagelig og vemmelig. «Han er kommet opp i en riktig delikat affære,» sies det. Og da tenkes det gjerne på en riktig pinlig affære.

En må med andre ord være litt på vakt når det gjelder enkelte ord og uttrykk. Som regel vil det nok framgå av sammenhengen om det tenkes på noe lekkert eller noe pinlig, men en må vel nesten kalle det en utskjelning når et ords innhold glir over fra den ene ytterlighet til den andre. Språkets veier er uransakelige.

For den som ønsker å skrive klart og tydelig, vil det nok lønne seg med litt varsomhet ved bruken av slike dobbelttydige ord.

*

«Sjanse»

I likhet med ordet «delikat» er også ordet «sjanse» utsatt for en viss svingning i sitt innhold. Før i tida hørte jeg aldri dette ordet brukt i anna tyding enn som utsikt til å oppnå noe godt og positivt.

I mine ordbøker oversettes ordet med: Lykketreff, mulighet. Jeg antar at disse to orda i fellesskap gir et bilde av det «sjanse» egentlig skulle uttrykke: Mulighet til noe av positivt art.

Men nå er det ikke lenger bare i den tyding ordet brukes. «Sjanse» brukes nå også om ei utvikling i retning av noe som er vondt og ubehagelig. Og jeg må innrømme at det skurrer i ørene mine når jeg hører ordet brukt på den måten. Eller hva skal vi si til f.eks. dette utsagnet: «Mannen har store sjanser til å bli sjuk.» Nettopp slik blei ordet brukt både i radio og TV nylig. Jeg skulle gjerne visst hvor mange det er av dette blads lesere som finner den nevnte ordbruken naturlig – og hvor mange det er som reagerer på den.

For meg er det iallfall naturlig å stemple utviklinga også hva dette ordet angår som ei utgliding. Og her står vi ikke i mangel på ord til erstatning. Vi kunne f.eks. si: «Mannen står i fare for å bli sjuk.» Eller: «Mannen risikerer å bli sjuk.»

Så kunne vi heller beholde «sjanse» til å uttrykke det motsatte: «Mannen har nå gode sjanser til å bli helt frisk igjen.»

«Størrelsesorden»

Her har vi i grunnen et underlig uttrykk. «Størrelse» har liksom blitt for lite, så det forlenges med «orden».

Mens utviklinga ellers i språket stort sett går i retning av forkortelser, både på det ene og det andre området, har vi faktisk også en del tilfeller der orda forlenges – unødvendig. Det er tilfelle her.

Som oftest vil det nemlig være nok å snakke om «størrelse». (Eller «storleik» for dem som foretrekker det.) Stundom kan både størrelse og størrelsesorden like godt sløyfes. Eksempel: «Tildelingen til vårt distrikt blir i størrelsesorden ca. 10 millioner kroner.» Hvis vi her utelater de to orda «i størrelsesorden», så vil innholdet i setningen være akkurat det samme. Og det er ingen tvil om at setningen da stort sett er bedre.

Etter mitt syn bør vi ikke etterape dette ordet. Jeg håper «størrelsesorden» blir ei døgnflue, fordi det ikke har livets rett.

*

«Frustrasjon»

Dette er et ord som er forholdsvis nytt i norsk språk. Det er bare de forholdsvis nye ordbøkene som har det.

Tanums store rettskrivningsordbok oversetter det med: Skuffelse, motgangsopplevelse, blokkering.

Ordet er ikke til noen pryd for språket. Det skiller seg ut fra vanlig norsk, og etter mitt syn er det både tungt og stygt.

Hvorfor brukes det da?

Når jeg hører ordet brukt, kan jeg ikke fri meg fra en mistanke om at vedkommende person skal forsøke å briljere litt. Ordet er vel nå blitt et moteord, og da gjelder det vel å vise at en følger med.

Hvis det er skuffelse en tenker på, hvorfor ikke da bruke det ordet? Og er det motgang, hvorfor ikke da bruke en eller annen form av *det* ordet?

Det hører med til å tale eller skrive *godt* at en også uttrykker seg lettforståelig.

VI ØNSKER ALLE
MEDLEMMER OG
ABONNENTER
GOD JUL OG ET
FRAMGANGSRIKT
1985!

EIN MÅNE
EKSTRATIL
ALLE NYE
ABONNENTAR
DAG OG TID
TLF. 02-11 14 55

MÅNAD
EIN MÅNE
EKSTRATIL
ALLE NYE
ABONNENTAR
VEKEAVISA
DAG OG TID

JÆG TINGAR AVISA DAG OG TID
I 1/2 ÅR KR. 120 1 ÅR KR. 235
OG FÅR AVISA GRATIS I EIN MÅNAD
NAMN _____
ADR. _____
DAG OG TID, Karel Johansgt. 13,
0154 OS-01, Tlf. 02-111455

SPRÅKLIG SAMLING

Returadresse:

Postboks 636, Sentrum, 0106 OSLO 1

**Er du opptatt av
språkspørsmål?**

**Vil du støtte arbeidet
for:**

- *et folkelig bokmål og et folkelig nynorsk?*
- *ei gradvis og gjensidig tilnærming mellom de to målformene på grunnlag av det talemålet folk flest bruker?*
- *rett for alle til å bruke sitt eget talemål uten å bli nedvurdert?*
- *reell jamstilling mellom bokmål og nynorsk?*
- *reelle rettigheter for de språklige minoritetene?*

**Da er Landslaget
for språklig sam-
ling (LSS) noe for
deg!**

